Individuális ikonok és pszichorealizmus

Gaál Józseffel beszélget Vedres Ágnes

— Gaál József festményeit legutóbb Gnome II. *címen láthattuk a Godot Galériában*[*]*. Ez folytatása a két évvel ezelõtti, hasonló címû kiállításnak, ahol színezett szoborportrékat állított ki. Mit jelent a* Gnome *cím?*

— Egy Beckett vers alapján adtam ezt a címet, megtisztelve a Godot Galéria névadóját.

Nyelvünkben a gnoma és a gnóm külön kifejezés, mert az egyik a torzulás, a torzítottság - ez a gnóm -, a gnoma viszont egy irodalmi kifejezés: általános igazságok közlése tömörített formában. A gnoma sûrítettsége és a gnóm mássága, különössége közötti feszültség izgatott a címadáskor. Nekem nagyon tetszett az, hogy angolul vagy latinul ez a két dolog nem válik szét, a gnome kifejezés az ugyanúgy utal a gnómra is, meg erre az axiomatikus kifejezési formára is. Az egyszerû és általános ütközik a különössel, a torzzal.

— Mit jelent ez a fajta torzulás?

— Nálam ezek a torzulások inkább a lélekállapotok ellentmondásos kifejezései a képeken, ezért választottam ezt a címet is. Beckett abszurd drámái és költészete inspirált, épp a *Godot-ra várva* alapján készítettem az elsõ kiállításon szereplõ fejeket. A legtöbb ügyefogyott, szomorú bohóc-arc volt. Beckett groteszk világa, az elidegenedett ember magatehetetlensége - számomra ez az esetlenség a deformálással, a karakterek eltúlzásával fejezhetõ ki. A groteszk és az abszurd leleplezõ, de azonosulásra késztet, mert a tragikomédia mögött emberi sorsok vannak.

— Mennyiben különbözik a mostani az elõzõ kiállítástól?

— Az elõzõ kiállításon sokkal fanyarabbak, keményebbek és groteszkebbek voltak a mûvek. A mostaniaknál épp ez az azonosulás válik fontossá, amit említettem: a magányos alakok után most megjelenik az emberi kapcsolatok szimbolikus ábrázolása.

— Milyen szándék vezeti egy magányos és egy párban álló figura megjelenítésében?

— Az egymás mellett és egymáson fekvõ figurák zártságuk által szoborszerûek, szinte érezhetõen testük van. Ez a plasztikusan felhordott festékrétegeknek is köszönhetõ. Az anyagszerûség által olyanok, mintha egymást teherként viselnék. Egy másik képen a megbéklyózottság, kalodába szorítottság érzõdik, vagy a béklyók által a felkantározottság, kiszolgáltatottság. Az alakok neme is talányos, a formai összevonás által a szerepek felcserélhetõek. Az absztrahált, torzított figurákban rejtve megjelenik a klasszikus hagyomány, az archaikus görög, vagy etruszk mûvészet elemei, akár egy timpanonba szorított haldokló harcos alakja, vagy egy etruszk figurális urna formája. Ez egyáltalán nem tudatos, sokszor utólag tudatosodik bennem.

Gaál József

Gnome I., olaj, vászon, 140x100 cm

— Mit kezdhet a nézõ ezekkel az erõsen torz figurákkal?

— A figuráim szimbolikusak, belsõ képzetek kivetítései, ahol a formák, színek és faktúrák önálló életet élnek. Ez is egyfajta realizmus, az emberi lélek belsõ valóságának ábrázolása. Az antik kultúrára úgy reflektálok, úgy viszem tovább, hogy megmarad a tragédiára való fogékonyság, a tragikus létállapot örök, de most más formában megjelenõ ábrázolása. A pillanatnyiság, a mulandó aktualitás helyett alapszituációkat akarok kifejezni, melyek állandóak az emberi létben.

A mûalkotás létrehozása számomra rituális tett, érzelmi sûrítettség, mellyel az ember össze akarja foglalni azt az erõs életérzést, ami a világra jellemzõ, vagyis élet és halál kérdése van a mûvészetben. Felfogásom ilyen szempontból tradicionális, a design-szerû dekoratív mûvészet idegen tõlem. Nem biztos, hogy a korszerûség felszínes burkát kell használni a mûvészetben. Ezekkel a formákkal, különbözõ típusokkal megpróbálok úgy általánosítani, hogy egyben a személyes problémák is elõjöjjenek. Nevezhetjük a mûveimet akár individuális ikonoknak is.

— 2003-ban valóban anakronisztikusnak tûnhet egy ilyesfajta mûvészetfelfogás.

— Munkáim látszólag nehezen megközelíthetõek. Kifejezik a régi világkép hiányát, amikor a mûvészet, a vallás, a transzcendens és a metafizikus világfelfogás összeolvadva, egyként létezett. Ez nem jelent elfordulást a mától, de az imént említett illuzórikus felfogás kikerüli a világot mozgató fontos problémákat. Ha a régi mítoszokat félredobjuk, akkor helyette hamis mítoszok jönnek elõ, olyan mítoszok, amely direkt módon ,,gyártva vannak", és csupán tapasztalat nélküli kreációk.

— Milyen kultúrát vall a magáénak?

— Az enyém is összetett és individuális kultúra, csakúgy, mint a kor, melyben élek. Az európai kultúra lényege az individualizálódás, ami már jó korán elkezdõdött. Vonzódom az archaikus kultúrákhoz, mert úgy érzem, több évezred tapasztalatán alapszanak - élet, halál, szerelem, elmúlás és születés jelképekbe sûrítve jelenik meg bennük, s ez tudat alatt része a mai embernek is. Számomra a hagyomány már nem örökölhetõ: újra kell teremteni, felfedezve megújítani, de ez már nem egyenlõ az aranykor megidézésével.

— Mely mûvészeti irányzattal érez rokonságot?

— Munkám állandóan érlelõdik és alakul, ezért nem sorolhatom egyetlen aktuális trendbe sem. Ilyen értelemben kritikus lázadás a kor rossz közérzetével szemben. Feltárja az ellentmondásos dolgokat, így nem megvilágosodott állapotokat tükröz. Az archaikus burokban megjelenik a mai ember, magárahagyott és kiszolgáltatott állapotban. Belsõ lelkiállapotokra koncentráló munkáimat akár pszicho-realizmusnak is nevezhetném, de a stilizáltság, az elvont szimbólumok használata és a belsõ víziók kivetítése miatt a szürrealizmushoz is kapcsolhatók.

* Gnome II. Gaál József kiállítása. Godot Galéria, Budapest, 2003. február 12 – március 14.